

De weggestopte belastingbetaler in onze ‘bobo’-democratie

Het leven bestaat uit tal van paradoxen. Zo is onze bevolking overal het algemeen van een behoorlijk educatief niveau. Het zou dus in de verwachting de burgers de zeggenschap te geven, die daarbij hoort. Dat is zeker nog niet het geval. Onze bevolking heeft een dubbeling van haar welvaart meegemaakt. Waarom zou zij dan voor allerlei quasi-collectieve goederen niet meer betalen, waardoor subsidies alleen voor de zwakkeren bestemd kunnen worden. De reden is dat degenen, die aan de touwtjes trekken, hun macht niet aan anderen willen afstaan. Een van de meest frappante ontwikkelingen is, dat onze burgers steeds minder betrokken worden bij hun belastingen, laat staan bij de besluitvorming daarover. In hoeverre zijn onze belastingen zichtbaar, herkenbaar? Is het niet veel eer zo dat een onzichtbare hand dat belastinggeld uit onze zak haalt? En is er een streven onze belastingheffing steeds meer te verpakken?

Het is de normaalste zaak van de wereld, dat burgers een winkel binnenstappen en voor hun aankopen de prijs betalen, die daarvoor staat. De trits van handelingen: beslissen – betalen – genieten wordt door een en zelfde persoon verricht. Deze burgers hebben een eigen oordeel over wat goed voor hen is en over de prijs waartegen zo’n aankoop wordt gedaan. Zo worden dagelijks ontelbare transacties verricht. Dit zelf beslissen gaat de moderne mondige mens uitstekend af. Deze situatie beperkt zich tot de marktsector. In de publieke sector is dat anders. De bovengenoemde trits van handelingen is gescheiden. De overheid bepaalt welke producten worden voortgebracht tegen welke prijs. Die publieke goederen zijn bovendien voor iedereen beschikbaar. Die overheid is geen mijnheer of mevrouw, maar een collectiviteit van beslissers, die denken te weten wat goed voor U is en wat U ervoor kan betalen. Als het goed is, dan draagt de overheid er zorg voor dat de burgers waar voor geld krijgen. De vraag is echter of die burgers de democratische wijze hun oordeel daarover kunnen geven. Laat ons eens zien, waarop onze belastingheffing is gebaseerd. Dan kunnen wij zien of en in hoeverre de burgers daarover rechtstreeks een mening kunnen weergeven.

Wij kennen twee beginselen: het profijtbeginsel en het draagkrachtbeginsel. Het eerste houdt in dat degene die van een (quasi- collectief) product profiteert, daarvoor ook de rekening betaalt. Als U een talencursus volgt, dan betaalt U het volledige cursusgeld of als U wilt fitnessen, dan doet U dat ook. Bij het draagkrachtbeginsel gaat het erom U in staat te stellen activiteiten te ontwikkelen, waarvoor U niet voldoende eigen middelen heeft. Zo kan een bijstandsmoeder de contributie voor de sportvereniging of de bibliotheek voor haar kinderen bij de gemeente terughalen. In dit geval hebben burgers met een (ruim) inkomen deze kosten via hun belastingen reeds betaald. Hiernaast is er nog een ander beginsel, het beginsel van de minste pijn. Dat gaat ervan uit dat de belastingheffing zo weinig mogelijk pijn of bijvoorbeeld administratieve overlast voor de belastingplichtige mag veroorzaken. Hierdoor wordt de weerstand tegen de belastingheffing verminderd. En het belastingheffen voor de betrokkenen onherkenbaar wordt. De burger merkt niet eens dat hij of zij ‘gesneden’ wordt.

¹ Burgemeester van Zoetermeer en bijzonder hoogleraar openbare financiën der lagere overheden aan de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg

Wie heeft dit allemaal voor ons bedacht? Ambtenaren en politici, stevig geholpen door allerlei belangenorganisaties. Als een burger geen toegang heeft of kan hebben tot de marktsector, dan is hij overgeleverd aan de welwillendheid van de overheid. De trits: beslissen – betalen – genieten is dan doorgesneden. Er wordt voor U gedacht. En aangezien de overheid of beter onze volksvertegenwoordigers zich bedienen van het geld van anderen financieren zij hun welwillendheid met belastinggeld. Zolang daarvoor een meerderheid aanwezig is of de echte noodzaak van steun bestaat, leidt dit niet tot problemen. Anders wordt het als met belastinggeld groepen worden gesteund, die dat niet nodig hebben. Zoals voor degenen, die viermaal per jaar voor kortere of langere tijd met vakantie gaan. Waarom nog de zitplaats in de schouwburg subsidiëren of het boek uit de bibliotheek? Toepassing van het profijtbeginsel is dan aan de orde. Echter, dit stuit op grote weerstanden. Allerlei argumenten worden uit de kast gehaald: volkswontwikkeling, maatschappelijk belang, etc. Er wordt een enorme sluier over deze besluitvorming heengetrokken. Waar betaalt U eigenlijk Uw belasting voor?

Een van de voordelen van lokale belastingen is, dat U dichtbij huis ziet wat er met de opbrengsten geschiedt. Als het naar Uw mening fout gaat, dan kunt U bij de gemeenteraad aan de bel trekken. Dat is veel moeilijker als het over een rijksbelasting gaat. Daarbij komt dat U rijksbelastingen nauwelijks herkent. Loonbelasting wordt reeds voordat U Uw inkomen ontvangt daarvan afgetrokken. BTW is in de prijzen verwerkt. Ook bij de benzineaccijnzen ziet U niet wat U in de schatkist stort. Watt niet weet, wat niet deert. De minste pijn dus niet alleen bij U, maar ook voor de beslissers die de hoogte van Uw belastingen bepalen. Zij hebben er derhalve geen enkel belang bij, dat burgers als kritische belastingbetalers komen zeuren. Het lijkt juist de bedoeling zoveel mogelijk de belastingbetaler op afstand te plaatsen en monddood te maken.

Het kan gelukkig ook anders. Zoals in Zwitserland waar de kantons de belastingbetaler via referenda moeten inschakelen zuiniger met het geld omgaan dan in kantons, waar de representatieve democratie het voor het zeggen heeft. In een land als de USA worden jaarlijks financiële referenda gehouden. Daar moeten de overheden aantonen, waarvoor zij het geld nodig hebben. Zelfs is het zo, dat gemeenten met een lage waardering voor het gevoerde beleid geen schijn kans hebben zolang zij geen orde op zaken hebben gesteld. In ons land heeft men belastingen als onderwerp van referendum bij wet uitgesloten. Stelt U zich eens voor als U over een statusproject van een gemeentebestuur gewoon nee had kunnen stemmen. Dan had U als belastingbetaler eindelijk invloed gehad.